

Artista rendőr '56-ban ^[1]

Avagy békeestaféta egy keréken a Világ körül

„mindenütt, hol felléptem, még a magyar VIT-en is, ahol több, mint százezer néző előtt produkáltam magam egykereű biciklin, csak elismerést kaptam és sikert arattam. Mindez azonban még nem is képezné panaszom tárgyát, ha művészeti teljesítményemen felül, mint jó pártember, nem teljesítettem volna hazám iránti kötelességemet.”

Bevezető

Az 1956-os forradalom történéseit még ma is gyakran vitatják, eltérően értékelik. Az eseményekben csak kisebb szerepet vállaló résztvevők, vagy éppen a visszahúzó és szemlélődő átlagpolgárok érzéseit, gondolataikat és tetteik mozgatórugóit nem könnyű pontosan megismerni. A szocialista-kommunista rendszerrel kevésbé szimpatizálók, netán azzal szemben gyűlöletet táplálók érzésvilágát igen nehéz rekonstruálni. Könnyebb a rendszert támogatók véleményének megismerése: erre bővebben is akadnak írott források. Az 1956 novemberétől ismét regnáló hatalom különféle államigazgatási szerveihez rengeteg javaslat teli, feljelentő vagy panaszos levél érkezett be. Tartalmukat természetesen a hatalom számára elfogadható és kívánatos módon fogalmazták meg.

A rendszer iránti elkötelezettség egyik szemléletes, és a mai szemmel nézve kissé groteszk példáját adja egy segédrendőr 1957. májusban írt kérvénye. A cikkünkben csak a kitalált I. L. monogrammal szerepeltetett személy 1956. szeptember 1-jétől teljesített szolgálatot a Budapest X. kerületének rendőrkapitányságán, vagyis Kőbányán. E szolgálata közben érte a forradalom kitörése.

Kőbánya területén 1956. október-novemberében jelentős harci cselekmények zajlottak le. A helyi rendőrkapitányság elé már október 23-án este tüntető tömeg vonult, majd a tüntetésjellegű csoportosulás az éjszaka folyamán többször megisméltődött. A reggeli és egyben utolsó tüntetésen fegyverek dördültek el, a kapitányság épületét védők egy felkelőt lelőttek, mire a többiek szétszaladtak. Ezt követően napokig jelentősebb megmozdulás nem történt, kivéve, hogy a kerületben elhelyezett szovjet-magyar barátság emlékművét ledöntötték.

Ebben a nyugodtabb időszakban a rendszer hívei pártórséget szerveztek, és a gyári munkások közül is többeket felfegyvereztek. A forradalom kibontakozása és terjedése azonban Kőbányát sem kerülte el: október harmincadikán a kaptányságot egy 20-30 fős felkelő csoport harc nélkül meg tudta szállni, az órséget minden ellenállás nélkül lefegyverezve.

Kőbánya helyszínein is fegyveres csoportok szerveződtek, és több volt államvédelmi beosztású tisztet letartóztattak. Ezek a csoportok november elején nemzetőr alegységekbe alakultak. Az egyik csoport a közeli magyar laktanyából kilenc darab 85 milliméteres légvédelmi ágyút kapott, amelyeket a kerület jól kiválasztott stratégiai pontjain helyeztek el. A november 4-én meginduló szovjet invázió csapatszállítási manővereit ezekkel a tüzérségi fegyverekkel több alkalommal sikerrel zavarták meg, és például november 5-én egy órán át folytattak tűzpárbajt a szovjet erőkkel. A szovjet katonaságnak e napon sem sikerült felszámolni az ellenállást és az elkövetkező napokban súlyos harcokat folytattak a felkelőkkel. A szovjetek jelentős veszteséget szenvedtek mind harcjárművekben, mind pedig emberi életekben. Ezek a harcok nagy épületkárokkal is jártak. A szovjetek az összes kőbányai ellenállási gócot csak november 10-e körül tudták felszámolni.

Az 1956-os forradalom események alatt a rendőrség, mint fegyveres karhatalom, teljes csődöt mondott. A tömegesedő tüntetéseket nem sikerült - nem is akarták - felszámolni, s az állomány tagjai néhány kivételtől eltekintve nem alkalmaztak erőszakot a megmozdulások résztvevői ellen. A rendőrség csak mellékszereplője volt a történéseknek.

Ezt igazolják I. L. leírásai is. Rendőrként egyáltalán nem bocsátkozott fegyveres akciókba, és leveléből is csak közvetve értesülünk. Rendőrtársaival a felkelők által elszórt lőszert szedte össze, saját motorkerékpárján orvost szállított, kenyeret vitt a közértekbe, igyekezett a szállítójárműveket a felkelők elől elrejteni, stb. E tetteiről gondosan beszerezte a hivatalos igazoló okmányokat. (Érdekes viszont, hogy kétszer is felkelőket ír a hivatalossá váló ellenforradalmárok kifejezés helyett.)

Ezen érdemei elismeréseképpen ellenszolgálatot várt el az államtól. Ezt megfelelően indokolni és a hűségét bizonyító adatokkal alátámasztani is igyekezett. Mint szó szerint kijelentette:

„Október 23-a utáni időkből rögtön felismertem a helyzetet, tudtam és láttam, hogy részen kell lenni minden ellenforradalmi tevékenység ellen, és éppen ezért fel kell sorolnom azokat az okmányokkal igazolható tevékenységeimet, melyek feleségemmel együtt - aki bányászcsaládból származik, és szintén tudja, hogy mivel tartozik hazájának - hazánk szolgálatára történtek.”

Eddig a pontig a levél szokványosnak is nevezhető lenne, azonban kissé groteszk fordulatot akkor vesz a történet, amikor kiderül, hogy I. L. - Benjamino művésznévén - korábban artistaként kereste a kenyerét: egykereű biciklin produkálta mutatványait a nagyérdemű közönség előtt. Sajat bevallása szerint nagy sikerrel és sokak öröme.

A magyar cirkuszművészet, az artistikus produkciók komoly hagyománnyal rendelkeztek. A század első felében a cirkusznak meghatározó társadalmi szerepe volt, kikapcsolódási formaként funkcionált. A vándorcirkuszköz és a mutatványos társaságok nemcsak a falusi, de a városi társadalom számára is különlegességet, szórakozást jelentettek. Televízió híján esti vagy hétvégi programként szolgáltak, nem is szólva a gyerekek szórakoztatásáról. A negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején, az államosítások időszakában, a magáncirkuszokat felszámolták, állami kézbe vették. Sokan veszítették el a függetlenségüket vagy éppen a biztos megélhetésüket. 1953 végén megalapították az Országos Cirkusz Vállalatot (OCV), amely egyesítette a különböző utazócirkuszokat, felügyeleti szervként irányította a megmaradt cirkuszköz tevékenységét, és döntött az artisták foglalkoztatási kérdéseiben.

I. L. vissza akart térni eredeti szakmájához, és egykereű biciklijé segítségével akarta megélhetését biztosítani.

Ennek érdekében arra kérte az illetékes hatóságokat, hogy „hatalmi szóval” találjanak módot és alkalmat bel- és külföldi munkavállalására.

„Már minden valamirevaló artista - anélkül, hogy bárkit megbántanék - még olyanok is, akinek művészete nem ér fel az enyémhez, megjárta a Szovjetuniót és a többi baráti országokat, és én, akinek a száma minden műsorban derűtséget és csodálatot vált ki, hónapszámra ülök és nem teljesülhet az a vágyam, hogy a külföld is megismerjen.”

- jelentette ki levelében. Láthatóan inkább külföldön kívánt érvényesülni, akár a szocialista országokban is, és ehhez útlevelet igényelt. Cserébe teljes évados, sikeres fellépéseket ígért.

A Minisztertanácshoz írt levelét az illetékes Művelődésügyi Minisztériumhoz továbbították. Az ügyben a minisztérium igyekezett hathatósan eljárni, de nem kerülhette meg a közvetlenül illetékes Országos Cirkusz Vállalatot sem. Tőlük véleményt kértek I. L.-ről. Az OCV véleménye szerint I. L. egykereű kerékpárszáma kissé elmaradt a fejlődéstől, azonban artistaként a működési engedélyt eddig még megkapta. Ellenben a Cirkusz Vállalat státuszába a sok kerékpár-szám miatt nem vehették fel. A külföldi fellépéseit nem akadályozzák, de az ehhez szükséges útlevél kiadásához már külföldi szerződés birtokában kell lenni.

Megígérték, hogy ha I. L. külföldi szerződést produkál, akkor a Cirkusz Vállalat - mint minden esetben, az ő útlevél ügyében is - eljár.

I. L.-t a minisztérium Színházi Osztályára hívták be, ahol közölték vele a fentieket, illetve azt, hogy a szerződtetést az OCV-n keresztül kell elintézni.

A közvetítés nem lehetett eredményes, ugyanis I. L. 1958 elején egy újabb beadvánnyal fordult a minisztériumhoz. Szavai szerint ügyében semmi sem történt és kenyérkereseti lehetőségei továbbra is „meddőek” maradtak. Azzal az ötlettel állt elő, hogy engedjék meg számára egy világ körüli útra indulását.

Ennek során egy keréken járná be az egész „Világot”, és mint írja

„csak akkor térnék el ettől, ha vízen kell átmenni. Ez esetben hajóra száll[!]nék, de az út száraz részét minden terepen egykereű biciklin tenném meg. Mindenütt nagy szeretettel és érdeklődéssel fogadnák ezen vállalkozásomat, a sajtó elismerően írna róla és nemcsak dicsőséget szereznek a Magyar névnek, de a békepropaganda ügyét is szolgálja a [tisztelet] Minisztériummal megbeszélendő elgondolás szerint. Feleségem kísérne oldalkocsis motorkerékpáron és intézné előre utazva a fogadtatást, csinálná a propagandát és segítségemre lenne, hogy a nem kis energiát igénylő vállalkozásomat sikerrel hajthassam végre.”

Mindehhez hozzátette:

„Megélhetésemet az úton adott levelezőlap-szerű képeim, mint emlékképek biztosítanák és ez a része már ki van próbálva, mert egy ízben már elindultam ezzel a vállalkozással, azonban rajtam kívül állóm kényszerítő okok miatt kellett az utazást abbahagynom.”

Indokolása szerint megélhetését az úton eladott levelezőlap-szerű képei biztosították volna. Kijelentette, hogy az utazás és a békepropaganda során a minisztérium irányítását elfogadná. Az utazás megkezdéséhez elsőként útlevelet igényelt.

A korábbi kérésétől eltérően most már nem a „baráti” országokba kívánt volna elmenni, hanem teljes Föld körüli útra. A kidolgozatlan tervre a minisztérium nem tett megjegyzéseket, hanem újra megpróbált segíteni, bár a külföldre engedés nem jöhetett szóba.

Szóban fordultak az OCV igazgatójához, azzal a kéréssel, hogy foglalkoztassák I. L.-t, amire az OCV - lehetőség szerint - ígéretet is tett. Mindezt I. L.-val mindezeket szóban közölték.

I. L. további sorsáról nem rendelkezünk információkkal, a Világ körüli békeestaféta bizonyára nem valósult meg.

A dokumentumokat időrendben közöljük, melyekben az egyértelmű elgépéléseket javítottuk, az rövidített szavakat [] jelben egészítettük ki. A kérelmező nevéből csak a két kezdőbetűt adjuk meg, születési idejének utolsó számát X-szel helyettesítettük.

Beadványához egy fényképet is mellélt, melyet kuriozitása miatt teljes egészében közlünk.

Források

1.

I. L. kerékpáros artista kérelme a Minisztertanácshoz külföldi munkavállalása engedélyezésére

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának

Budapest

Tisztelt Minisztertanács!

Alulírott azért fordulok tisztelettel a Minisztertanácshoz, panaszommal és kérelmemmel, hogy a beadványomban foglaltakat szíveskedjék az illetékes minisztériumhoz érdemleges elintézés végett áttenni.

I. L. a nevem, Nagyváradon 190X-ban születtem és születésem első évétől kezdve budapesti lakos vagyok. Édesapám a MÁV-nál vasúti fékező volt, kilencen voltunk testvérek, jelenleg hatan vagyunk életben.

Jómagam artista művész vagyok és annak ellenére, hogy feleségemmel együtt hosszú idő óta az artista művészetben működünk és engedélyünk van a működésre, [a] Cirkusz Vállalat hónapok óta nem foglalkoztat és azt is akadályozza, hogy a külföldi demokratikus országokban szerződést vállaljak. Pedig mindenütt, hol felléptem, még a magyar VIT-en is, ahol több mint százezer néző előtt produkáltam magam egykereű biciklin, csak elismerést kaptam és sikert arattam. Mindez azonban még nem is képezne panaszom tárgyát, ha művészeti teljesítményemen felül, mint jó pártember, nem teljesítettem volna hazám iránti kötelességemet.

Október 23-a utáni időben rögtön felismertem a helyzetet, tudtam és láttam, hogy résen kell lenni minden ellenforradalmi tevékenység ellen, és éppen ezért fel kell sorolnom azokat az okmányokkal igazolható tevékenységeimet, melyek feleségemmel együtt - aki bányászcsaládból származik, és szintén tudja, hogy mivel tartozik hazájának - hazánk szolgálatára történtek.

1956. szeptember 1-e óta a X. kerületi rendőrkapitányságon mint segédrendőr működtem, és ezen tevékenységemet különösen az okt[óber] 23-át követő események alatt fejtettem ki. Minden, amit az alábbiakban közlök, hiteles és hatósági okmányokkal tudom igazolni.

- 1.) Az ellenforradalom napjaiban járművek hiányában a saját motorkerékpáromon vittem a kerületi tisztiorvost mindenhová, ahol reá szükség volt, díj és költségtérítés nélkül. Ezek az utak testi épségem, sőt életem kockázatásával jártak.
- 2.) A kecskeméti kenyérgyárból küldött több fuvar kenyeret a X. ker[ületi] Közértek-nél, a Rendőrkapitányságon és a kórházakban osztottam el ugyancsak kerékpárom felhasználásával, és ezt is minden díj és költségmentesen tettem, amit a X. ker[ületi] KÖZÉRT vezetője a birtokomban lévő hivatalos írással igazol.
- 3.) A Ceglédi úti 14. sz[ámú] TEFU és a Rendőrség X. ker[ületi] Tanácsának összekötője voltam, és ebben a minőségemben csak olyan helyekre engedtem kocsit, ahol a kocsit nem a felkelők akarták felhasználni.

A Rendőrségnek vagy állami közhasznú célra engedélyeztem csak kocsit használatot, és hogy ez abban az időben milyen energiát és határozott fellépést kívánt, arról talán beszélnem sem kell. A 14. sz[ámú] TEFU vállalatvezetője írásban igazolja ezt, valamint azt is, hogy számos kocsit utcáról hoztunk vissza, és néhány társammal együtt megvédtem az egész kocsiparkot.

4.) A felkelők által eldobált fegyvereket és lőszereket állandó és fáradhatatlan munkával szedtük össze feleségemmel és segédrendőr társaimmal együtt, azokat a X. ker[ületi] Kapitányságra szállítottuk be. Erről írásom nincs, de a jelenleg is ugyanott szolgálatot teljesítő rendőrök ezen tevékenységemet bármikor igazolják.

Amint tehát a fentiekből kitűnik, állampolgári kötelességemnek mindenkor eleget tettem és továbbra is eleget fogok tenni. Éberem ügyelve mindenre, hogy úgy itthon, mint bárhol a világon ahová a sorsom elvisz, hazám érdekében tevékenykedjek.

Fentiekért soha semmiféle elismerést, dicséretet vagy kitüntetést nem kaptam, de nem is várom, mert kötelességem hű teljesítése szeretett hazám érdekében történt. De igenis kérem és remélem, hogy művészi teljesítményem ne ütközhet tovább az eddigi és előttem teljesen érthetetlen akadályokba. Amíg minden más artista megtalálja az elhelyezkedését úgy itthon, mint külföldön, addig én művészi teljesítményem ellenére polgári foglalkozásból tartom fel magam [!] és családom, pedig minden vágyam az, hogy úgy idehaza, mint a baráti országokban külföldön is bemutatthassam művészetemet, mely nem sablonos, és ha a világon nem is, de hazánkban egyedül álló.

Kérem tehát, hogy hatalmi szóval szíveskedjék módot és alkalmat találni arra, hogy mint művész artista dolgozhassam itthon, mint a már fentebb említett baráti országokban.

Már minden valamirevaló artista - anélkül, hogy bárkit megbántanék - még olyanok is, akinek művészet nem ér fel az enyémhez, megjárta a Szovjetuniót és a többi baráti országokat, és én, akinek a száma minden műsorban derűtséget és csodálatot vált ki, hónapszámra ülök, és nem teljesülhet az a vágyam, hogy a külföld is megismerjen.

Tessék egy útlevel kiadásával lehetővé tenni, hogy a baráti országokba, mint magyar artista művész egyedül utazhassam el és kezeskedem, hogy az év 12 hónapjából 12 hónapot fogok szerződésben tölteni és sikerrel fellépni.

Abban a reményben, hogy hazám iránti kötelességemet fokozott mértékben továbbra is tudom teljesíteni, magamat a tisztelt Minisztertanács jóindulatába helyezem azzal, hogy bármikor értesítés esetén bármely hatóság előtt megjelenek, hogy a fentiekben elmondottakat hiteles okmányokkal igazoljam.

Éljen a Párt!

Eltársi üdvözléssel:

I. L.

Budapest, 1957. május 14.

2.

Az Országos Cirkusz Vállalat véleménye I. L. kerékpárszámáról és működési engedélye kiadásáról

Nyári László elvtársnak

Művelődésügyi Minisztérium

Színházi Főosztály

Budapest

1957. július 19.

I. L. egykereű kerékpárszáma kissé elmaradt a fejlődéstől, amit korával is magyarázhatunk. Színvonala olyan, hogy a működési engedélyt még megérdemli - ezt tavaly meg is kapta - de a Cirkusz Vállalat státuszába - ahol lehetőségeinkhez képest sok kerékpár-szám van - nem vehetjük. A varieté vezetősége is igényli ezt a jogot - és feltétlen meg is illeti őket -, hogy meghatározzák, hogy kit szerződtessek a Mozivarietében és kit nem.

A működési engedély különben sem jelent állandó szerződést, csak lehetőséget a szerződéshez. Legjobb tudomásunk szerint a Cirkusz Vállalat B. I. külföldi szerződéseit sem akadályozta meg, és ha erre módja van I. L.-nek, nem akadályozná meg a jövőben sem. A külföldi szerződés viszont nem az útlevél kiadásával kezdődik. Az útlevelet csak külföldi szerződés birtokában lehet kérni, és ha I. L. külföldi szerződést produkál, akkor a Cirkusz Vállalat - mint minden esetben, az ő útlevél ügyében is - eljár. Az útlevél kiadása azonban nem a Cirkusz Vállalat döntésén múlik.

Tisztelettel:

Balog László

főigazgató

P. H.

3.

I. L. kerékpáros artista kérelme a Művelődésügyi Minisztériumhoz világ körüli utazási tervének jóváhagyására

A Művelődésügyi Minisztériumnak

Budapesten

Tárgy: Béke staféta egy keréken a Világ körül

Még a múlt év tavaszán beadvánnyal fordultam a Minisztertanácshoz, hogy az ellenforradalom alatt tanúsított magatartásom és a Népköztársaság érdekében véghez vitt cselekedeteim elismeréseként tegye lehetővé, hogy mint működési engedéllyel rendelkező artista-művész úgy Hazában, mint a baráti államokban megkereshessem a kenyeremet.

Ebből folyóan a [tisztelet] Minisztériumtól 8775-264. szám alatt értesítést kaptam, hogy jelentkezsem a t. Minisztérium művészeti előadójánál. Ez meg is történt, azonban sajnos a mai napig semmi eredménnyel nem járt, és most is ott vagyok, ahol a Minisztertanácshoz benyújtott beadványom alkalmával voltam.

Miután látom, hogy kenyérkereseti eshetőségeim meddőek maradtak, most azzal a kérelemmel fordulok a t. Minisztériumhoz, hogy tegye lehetővé azt az elgondolásomat - mint olyan artista, aki évtizedek óta biciklén egy keréken dolgozom - hogy mint

BÉKESTAFÉTA EGYKERÉKEN A VILÁG KÖRÜL

világkörüli útra indulhassak, és bejárjam a Világot az egész úton egy keréken haladva, és csak akkor térnék el ettől, ha vízen kell átmenni. Ez esetben hajóra száll[[]]nék, de az út szíráz részét minden terepen egykereű biciklén tenném meg.

Mindenütt nagy szeretettel és érdeklődéssel fogadnák ezen vállalkozásomat, a sajtó elismerően írna róla és nemcsak dicsőséget szereznek a Magyar névnek, de a békepropaganda ügyét is szolgálná a t. Minisztériummal megbeszélendő elgondolás szerint.

Feleségem kísérem oldalkocsis motorkerékpáron és intézné előre utazva a fogadtatást, csinálná a propagandát és segítségemre lenne, hogy a nem kis energiát igénylő vállalkozásomat sikerrel hajthassam végre.

Minden ez ügyben teendőket a t. Minisztérium illetékes osztályával beszélném meg, és pontosan betartanám az ez irányú utasításokat.

Megélhetésemet az úton adott levelezőlap-szerű képeim, mint emlékképek biztosítanák és ez a része már ki van próbálva, mert egy ízben már elindultam ezzel a vállalkozásommal, azonban rajtam kívül álló kényszerítő okok miatt kellett az utazást abbahagynom.

Kérem tehát a t. Minisztériumot, hogy ebben a vállalkozásom és a szükséges úti okmányok megszerzésében legyen segítségemre, miért is kérem, hogy beadványom érdemleges elbírálása ügyében szíveskedjen engem behívni.

Budapest, 1958. január 21-én.

Szocialista tisztelettel:

I. L.

Jelzet: MNL OL XIX-I-4-ff-B-109088-1958. (1. d.) - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Művelődésügyi Minisztérium Színházi Főosztály. Eredeti, gépelt és aláírt tisztázat.

4.

Minisztériumi feljegyzés az ügy intézésének befejezéséről

I. L. ügyét az OCV igazgatójának továbbítottam. Kiutazásukat csak az OCV javaslatával tudjuk tárgyalni, külföldi meghívás felmutatása mellett.

I. L. műsorát nem ajánlják [t. i. az OCV], ezért szóban fordultam az OCV igazgatójához, hogy őt foglalkoztassa, amire lehetőség szerint - ígéretet is tett.

I. L.-val mindezeket szóban közöltem.

B[uda]pest, 1958. febr[uar] 7-n

olvashatatlan aláírás

Jelzet: MNL OL XIX-I-4-ff-B-109088-1958. (1. d.) - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Művelődésügyi Minisztérium Színházi Főosztály. Eredeti, kézzel írt és aláírt belső feljegyzés.

Címkék:

[1956](#) ^[2]

[Művelődési Minisztérium](#) ^[3]

[Oktatásügyi Minisztérium](#) ^[4]

[Minisztertanács](#) ^[5]

[rendőrség](#) ^[6]

[cirkusz](#) ^[7]

Kiadás: 13. évfolyam (2013) 4. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/kuriozumok/artista_rendor_56ban.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/kuriozumok/artista_rendor_56ban.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1956>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/muvelodesi-miniszterium>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/oktatasugyi-miniszterium>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/minisztertanacs>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rendorseg>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/cirkusz>